

Artikel 2 av 3

Organisation av undervisning i svenska och svenska som andraspråk

Svenska och svenska som andraspråk, sva¹, är två olika ämnen med olika kursplaner, vilket man behöver utgå ifrån och ta hänsyn till, när man organiserar undervisningsgrupper och gör tjänstefördelning i svenska och sva.

Även om kursplanerna i svenska och svenska som andraspråk har många likheter, framförallt gällande målen med ämnena, är det viktigt att utgå från att eleverna som läser svenska respektive svenska som andraspråk kan ha väldigt olika behov. I skollagens² inledande bestämmelser fastslås att "I utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov". Att det finns två olika svenskämnen är ett sätt att säkerställa att elever får den undervisning i, på och om det svenska språket som de har rätt till. Undervisning i svenska som andraspråk ska således anordnas för de elever som *behöver* denna undervisning.

Specifikt i ämnet svenska som andraspråk

Det är viktigt att vara medveten om skillnaderna mellan svenska och svenska som andraspråk för att kunna organisera för en kvalitativ undervisning. Undervisningen i svenska som andraspråk ska utgå från ett *andraspråksperspektiv*. Det innebär en undervisning som möter de behov som elever med ett andraspråk under utveckling kan ha. Elever som läser svenska som andraspråk ska ges möjlighet att utveckla strategier för att lära sig språk och för att stödja den egna kommunikationen. De ska också utveckla kunskap om uttal, ord och begrepp samt språkliga strukturer som är utmanande då man utvecklar svenska som ett andraspråk. I svenska som andraspråk är det också viktigt att lägga mycket undervisningstid på muntlig interaktion, läsande, läsrelaterade aktiviteter och skrivande så eleverna kan utveckla både vardagsspråk och skolspråk på svenska.

Undervisningen i svenska som andraspråk ska ge eleverna rika möjligheter att kommunicera i tal och skrift på svenska - och våga använda sitt svenska språk - utan att det ställs för tidiga krav på språklig korrekthet. Kraven på språklig korrekthet ska relateras till elevernas olika stadier i andraspråksutvecklingen och till den innehållsliga och tankemässiga komplexiteten. När det gäller elevernas nivå i andraspråksutvecklingen är detta en viktig aspekt att ta hänsyn till när man organiserar undervisningen i svenska och svenska som andraspråk. Elever som befinner sig på nybörjarnivå har andra behov än elever som befinner sig på avancerad nivå i andraspråksutvecklingen. Nyanlända elever med skolbakgrund har andra behov än nyanlända elever utan skolbakgrund som ska lära sig läsa och skriva på ett nytt språk. Skolans organisation av undervisning i svenska som andraspråk behöver därför möta elevernas olika behov.

1 I artikeln används växelvis svenska som andraspråk och förkortningen sva för att underlätta för läsning.

2 1 kap, 4 § skollagen (2010:800)

... viktigt att rektor och sva-lärare analyserar vad som påverkar elevernas resultat i sva...

Aspekter som påverkar val av organisationsmodell

Det finns flera andra aspekter, utöver elevernas olika nivåer i andraspråksutvecklingen, som rektor behöver tänka på vid organisation av undervisning i svenska och svenska som andraspråk, till exempel tillgång till sva-lärare och antal elever som är i behov av sva-undervisning men även frågor som rör fördelning av ekonomiska resurser, tjänstefördelning och fördelning av lokaler.

Det finns inte ett rätt sätt att organisera undervisningen i svenska och sva på men det finns vissa faktorer, enligt Skolinspektionens granskning av svenska som andraspråk åk 7–9³, som är viktiga att ta hänsyn till för att undervisningen ska kunna bedrivas med hög kvalitet:

- Rektor organiserar undervisningsgrupperna efter elevernas förutsättningar och kunskaper.
- Det finns en flexibel organisation med möjlighet till undervisning i svenska som andraspråk både i separata undervisningsgrupper och tillsammans med svenskämnet, utifrån elevernas behov.
- Nyanlända elever får inledningsvis separat undervisning i svenska som andraspråk, exempelvis i en förberedelseklass, för att kunna utveckla grunderna i svenska språket.

Det är viktigt att rektor tillsammans med sva-lärare analyserar vad som orsakar och påverkar elevernas resultat i svenska som andraspråk. Skolinspektionens⁴ granskning visar att det på flera skolor är ovanligt att resultaten i ämnet svenska som andraspråk kopplas till hur undervisningen organiseras och bedrivs. Därför är det viktigt att frågan om organisation av undervisning i svenska och sva är en del av skolans och huvudmannens systematiska kvalitetsarbete.

Det finns rektorer som menar att det är en stor fördel att schemalägga svenska och svenska som andraspråk parallellt. Det innebär att elever som går i samma klass har svenska eller sva på samma schemaposition. Har man till exempel två klasser i samma årskurs kan det finnas fördelar med att båda klasserna har svenska och sva samtidigt eftersom man då kan schemalägga tre lärare på två klasser. På så sätt kan lärarna antingen undervisa tillsammans eller dela undervisningsgrupper vid behov. För elever som har stora behov av sva-undervisning väljer vissa rektorer att anordna utökad undervisningstid i svenska som andraspråk.

Flera rektorer och lärare lyfter fram tvålärarsystem som en viktig framgångsfaktor⁵, dvs en svensklärare och en sva-lärare som planerar och genomför undervisningen tillsammans. På så sätt kan lärarna undervisa tillsammans när det behövs och dela upp klassen i mindre grupper vid behov. Även om både utökad undervisningstid och tvålärarsystem är kostsamma åtgärder menar flera rektorer att det är viktiga investeringar. En del rektorer har exempelvis valt bort vissa resurspersoner för att bekosta tvålärarsystem, andra rektorer har fått extra anslag från huvudman eller via statsbidrag.

3 Skolinspektionen (2020) Svenska som andraspråk i årskurs 7–9

4 Skolinspektionen (2020) Svenska som andraspråk i årskurs 7–9

5 Skolinspektionen (2020) Svenska som andraspråk i årskurs 7–9

Elever på nybörjarnivå i svenska

När man organiserar undervisningen i svenska och svenska som andraspråk är det extra viktigt att ta hänsyn till nyanlända elevers behov och då särskilt de elever som är nybörjare i svenska språket och de elever som behöver grundläggande läs- och skrivundervisning.

Det är en myt⁶ att yngre elever lär sig svenska i en rasande fart utan någon som helst ansträngning. Alla elever som är nybörjare i svenska språket både behöver och har rätt till undervisning i svenska som andraspråk anpassad utifrån att de ska lära sig svenska som ett nybörjarspråk. Det kan exempelvis innebära att eleverna behöver nybörjarundervisning i sva i en separat undervisningsgrupp eller att de får sva-undervisning i en förberedelseklass. Hur rektor än väljer att organisera undervisningen är det viktigt att de nyanlända eleverna får en god grund i språkutvecklingen på svenska oavsett hur gamla de är när de börjar i svensk skola. Extra viktigt är detta för elever som dessutom ska lära sig läsa och skriva på ett nytt språk. Det är inte ovanligt att det först är efter några år som det märks att eleverna inte har fått den viktiga grund i svenska språket som de behöver. Ett begränsat ordförråd och en begränsad läs- och skrivförmåga kan leda till att eleverna får svårt att nå målen i skolans alla ämnen.

Här nedan beskriver två olika rektorer hur de organiserar undervisningen i svenska som andraspråk. Exempelen är sammanställda utifrån ett antal olika rektorers beskrivningar av hur de på ett framgångsrikt sätt organiserar undervisningen i svenska och sva utifrån elevernas olika behov.

Rektor på F-6 skola berättar:

På vår skola är det ungefär 50% av eleverna som är i behov av sva-undervisning. För oss i skolledningen är det inte bara viktigt att veta hur många elever det är som behöver läsa sva utan det är också viktigt för oss att veta elevernas olika nivåer i andraspråkutvecklingen för att vi ska kunna fördela resurser på ett bra sätt.

När vi organiserar undervisningen i svenska och sva försöker vi få till en så flexibel lösning som möjligt. Vissa elevers behov bevakar vi lite extra.

- Elever som befinner sig på steg 1 och steg 2 i *Bygga svenska*, dvs de som är nybörjare i svenska språket.
- Elever som precis har påbörjat sin läs- och skrivutveckling.
- Elever som nått avancerad nivå i andraspråkutvecklingen, steg 5 i *Bygga svenska*.

⁶ Lindberg, I. (2002) Myter om tvåspråkighet. Språkvård nr 4 2002. Se även Flerspråkighet: en forskningsöversikt, Vetenskapsrådet (2012).

**...diskuterar vi alltid
elevens behov innan
vi fattar beslut...**

På vår skola har vi sva-undervisning i förberedelseklass för nyanlända elever från åk 3 eftersom vi anser att våra nyanlända elever behöver lära sig grunderna i svenska språket i egna undervisningsgrupper. Våra förberedelseklasser delar upp eleverna både utifrån ålder och läs- och skrivförmåga men då elevgruppen är föränderlig är det svårt med fasta grupper. Vanligtvis är eleverna uppdelade i två grupper men det är inte alltid utifrån åk 3–6 och åk 7–9 även om det är en grundtanke.

Att vi anordnar förberedelseklass just från åk 3 är dock inte hugget i sten, har vi en nyanländ elev i åk 2 som inte kan läsa och skriva på modersmålet kanske den eleven behöver sva-undervisning i förberedelseklass för att komma igång med läsningen på svenska. På liknande sätt kan vi ju ha elever med god skolbakgrund, som kanske kan engelska, som inte behöver sva-undervisning i förberedelseklass särskilt länge utan kan ha sva-undervisning med den ordinarie klassen. Eftersom vi alltid fattar sva-beslut på individnivå diskuterar vi detta innan vi fattar beslut om undervisningsgrupper.

De yngre eleverna

När det gäller våra yngre elever är det av yttersta vikt att de får en kvalitativ läs- och skrivundervisning. Vi från skolledningens håll försöker se till att lärarna får goda förutsättningar att organisera undervisningen på det sätt som de tycker gynnar eleverna på bästa sätt. Elevernas behov kan ju variera olika läsår, men också under ett läsår. På pappret innebär det att eleverna har svenska och sva i samma undervisningsgrupp. I praktiken innebär det att det antingen är två lärare som undervisar tillsammans eller att det är tre lärare på två klasser under ett flertal lektioner i veckan, inte enbart när det är svenska och sva på schemat. Lärarna har dessutom tillgång till lokaler som gör att de kan dela undervisningsgrupperna om de skulle vilja eller behöva, vilket de ofta gör för att kunna ge nyanlända elever anpassad undervisning i svenska som ett nybörjarspråk. Vi försöker stärka upp resurserna i åk 1 vilket i praktiken innebär att vi kan ha sva-undervisning i separat undervisningsgrupp för de elever som gynnas av detta.

Tillgången till utbildade och behöriga sva-lärare är dock en utmaning och vissa som undervisar i sva är obehöriga. De som inte är behöriga i sva är dock legitimerade och behöriga i ämnet svenska. Genom vår organisation tvingas dock inte dessa lärare att som ensam lärare undervisa i både svenska och svenska som andraspråk samtidigt i samma klass. Även om lärarna samplanerar och samundervisar så är det tydligt både i tjänstefördelningen, och i praktiken, vem som ansvarar för svenskundervisningen och vem som ansvarar för sva-undervisningen. Våra lärare har tidigare berättat hur svårt det är att undervisa i två ämnen samtidigt och flera lärare har uppgett att de känner stor otillräcklighet just när det gäller de nyanlända elevernas behov. Därför har vi nu en tydligare ansvarsfördelning gällande undervisning i svenska och svenska som andraspråk.

De äldre eleverna

Från årskurs 6 har vi valt att satsa på tvåläraresystem fullt ut i svenska och sva. Det är såklart kostsamt men vi ser att det ger väldigt goda resultat så detta är något vi verkligen prioriterar. En av anledningarna till att tvåläraresystemet fungerar väl är att lärarna har gjort ett aktivt val att arbeta i tvålärareskap. En annan anledning är att vi låter de helt nyanlända eleverna få sva-undervisning i förberedelseklass första tiden. Hade vi inte haft sva-undervisning i förberedelseklass skulle nog sva-lärarna i ordinarie klass få ägna nästan all tid åt de elever som är nybörjare i svenska språket, på bekostnad av de elever som kommit en bit på väg i andraspråksutvecklingen. För att få till den här organisationen har vi fått tänka om mot hur vi arbetade innan. Tidigare hade vi flera resurspersoner i klasserna. Vi har nu prioriterat om och så vi har färre resurser kvar och satsat på fler lärtjänster.

För att sammanfatta hur vi organiserar undervisningen i svenska och sva på vår skola utifrån elevernas olika nivåer i andraspråksutvecklingen⁷ ser det ut på följande sätt:

Grundläggande läs och skriv (elever med kort eller ingen skolbakgrund) Steg 1: Ny i språket Steg 2: På väg i språket	Steg 3: Vidare i språket Steg 4: På väg mot ett avancerat språk	Steg 4: På väg mot ett avancerat språk Steg 5: Med ett avancerat språk
Åk 1-2: - sva och svenska i samma undervisningsgrupp med tvåläraresystem eller tre lärare på två klasser. - sva i separat undervisningsgrupp Åk 3-9: - sva i förberedelseklass. - sva och svenska i samma undervisningsgrupp med tvåläraresystem eller tre lärare på två klasser.	Åk 1-5: - sva och svenska i samma undervisningsgrupp med tvåläraresystem eller tre lärare på två klasser. Åk 6-9: - sva och svenska i samma undervisningsgrupp med tvåläraresystem.	Åk 1-5: - sva och svenska i samma undervisningsgrupp med tvåläraresystem eller tre lärare på två klasser. Åk 6-9: - sva och svenska i samma undervisningsgrupp med tvåläraresystem.

⁷ Nivåer enligt Bygga svenska (Skolverket 2017)

Rektorns tips:

- Viktigt med en flexibel organisation som kan möta elevernas olika behov och en föränderlig elevgrupp, till exempel tvåläraresystem och sva för nyanlända elever i en separat undervisningsgrupp eller förberedelseklass.
- Viktigt att i tjänstefördelningen synliggöra att det är två olika lärartjänster i svenska och svenska som andraspråk.
- Viktigt att schemalägga svenska och sva parallellt och så långt det är möjligt se till att det finns lokaler för att lärare vid behov kan dela en undervisningsgrupp.

Rektor på F-9 skola berättar:

På vår skola har vi inte så många elever som läser sva, ca 15 % ungefär. Vi har heller inte många nyanlända elever och därför ingen förberedelseklass.

Tidigare hade vi en sva-lärare som undervisade i alla årskurser men det blev väldigt hattigt för både elever och lärare. Eleverna fick dessutom inte all den sva-undervisning som de hade rätt till eftersom de bara fick sva någon lektion per vecka medan de fick undervisning i svenska av en svensklärare under resterande sva-lektioner. För ett par år sedan hade vi ett utvecklingsarbete kring detta och vi landade i att vi skulle testa en annan modell. En modell som innebär att vi stärker upp med lärarresurser i svenska och sva samt vissa andra lektioner mot att vi tar in färre vikarier och har färre andra resurspersoner.

Alla årskurser på skolan har svenska och sva parallellt på schemat. Vi har tre sva-lärare på skolan men de undervisar inte enbart i svenska som andraspråk utan även i andra ämnen som de är behöriga i. För att få kontinuitet och underlätta för samarbete är en sva-lärare kopplad till två årskurser, till exempel åk 1 och åk 4. Arbetslagen får själva föreslå hur de ska organisera undervisningen i svenska och sva. Det är till exempel vanligt att lärarna vill arbeta ämnesövergripande i sv/sva och SO-ämnena. Genom den här organisationen kan vi schemalägga tre lärare på två klasser under flera lektionspass. På så sätt kan lärarna dela upp klasserna vid behov för att ha genomgångar eller repetera på olika sätt. Det kan också möjliggöra för lärarna att ha läsgrupper på olika nivåer.

Lärarna signalerar ibland att de inte tycker att de hinner med de nyanlända elever som ska lära sig svenska som ett nybörjarspråk. För att försöka råda bot på detta har vi detta läsår utökad undervisningstid i sva för vissa elever. De lektionerna ligger antingen först eller sist på skoldagen och undervisningen sker i en årskursblandad grupp. Tidigare hade vi även lite problem med att sva-lärarna tyckte att det fanns förväntningar från kollegor att sva-lektionerna skulle ge eleverna stöd i att läsa och förstå texter i andra ämnen än just sva. För att försöka råda bot på det har vi infört något som vi kallar "studiehandledning på svenska" i SO eller NO, som komplettering till studiehandledning på modersmålet. Det kan vara en lärare, eller en annan personal, som stöttar och hjälper några av de nyanlända eleverna under någon lektion/vecka, till exempel i SO- eller NO-undervisningen.

Tyvärr är det bara en av lärarna som undervisar i sva som är utbildad och behörig i sva. Hon får såklart ta ett extra stort ansvar när det gäller att stötta kollegorna vid planering av undervisning och bedömning av elevernas andraspråksutveckling. De andra två lärarna som undervisar i sva är erfarna svensklärare med intresse för sva-undervisning och därför kommer de båda att läsa in sva-behörighet via Lärarlyftet framöver. Vi har svårt att rekrytera sva-lärare så detta är den bästa lösningen för oss just nu. Jag tänker också att det är bra för vår skola att ha lärare med dubbel behörighet och kompetens, dvs i både svenska och i sva.

Sammanfattningsvis kan man säga att vår organisatoriska modell i relation till elevernas olika nivåer i andraspråksutvecklingen ser ut såhär:

<p>Grundläggande läs och skriv (elever med kort eller ingen skolbakgrund)</p> <p>Steg 1: Ny i språket</p> <p>Steg 2: På väg i språket</p>	<p>Steg 3: Vidare i språket</p> <p>Steg 4: På väg mot ett avancerat språk</p>	<p>Steg 4: På väg mot ett avancerat språk</p> <p>Steg 5: Med ett avancerat språk</p>
<p>Åk 1–6:</p> <p>- sva och svenska i samma undervisningsgrupp med tre lärare på två klasser.</p> <p>- möjlighet till extra undervisningstid i sva innan eller efter skoldagen</p>	<p>Åk 1–6:</p> <p>- sva och svenska i samma undervisningsgrupp med tre lärare på två klasser.</p>	<p>Åk 1–6:</p> <p>- sva och svenska i samma undervisningsgrupp med tre lärare på två klasser.</p>

Rektorns tips:

- Se och använd sva-lärares hela kompetens. Många gånger är det en stor vinst för eleverna att sva-läraren undervisar eleverna i fler ämnen än sva.
- Dela upp svensklärartjänsterna och sva-lärartjänsterna så man tydligt ser vilka av lärarna som undervisar i sva som är obehöriga i ämnet.
- Även om det saknas utbildade sva-lärare är det inte säkert att den bästa lösningen är att en svensklärare ska undervisa i svenska och sva samtidigt – elevernas behov behöver styras.
- Ge goda förutsättningar för svensklärare att vidareutbilda sig i sva.